

Nota

Ieper, Hommelhofstraat 1
Verslag van Resultaten

Titel

Nota leper, Hommelhofstraat 1

Auteur(s)

Delphine Saelens

Erkende archeoloog

Robrecht Vanoverbeke

BAAC-Projectnummer

2019-0616

ID-nummer archeologienota

ID9845

Plaats en datum

Gent, 8 juli 2019

Reeks en nummer

BAAC Vlaanderen Rapport 1167

ISSN 2033-6896

Wettelijk depot

KBR

Inhoud

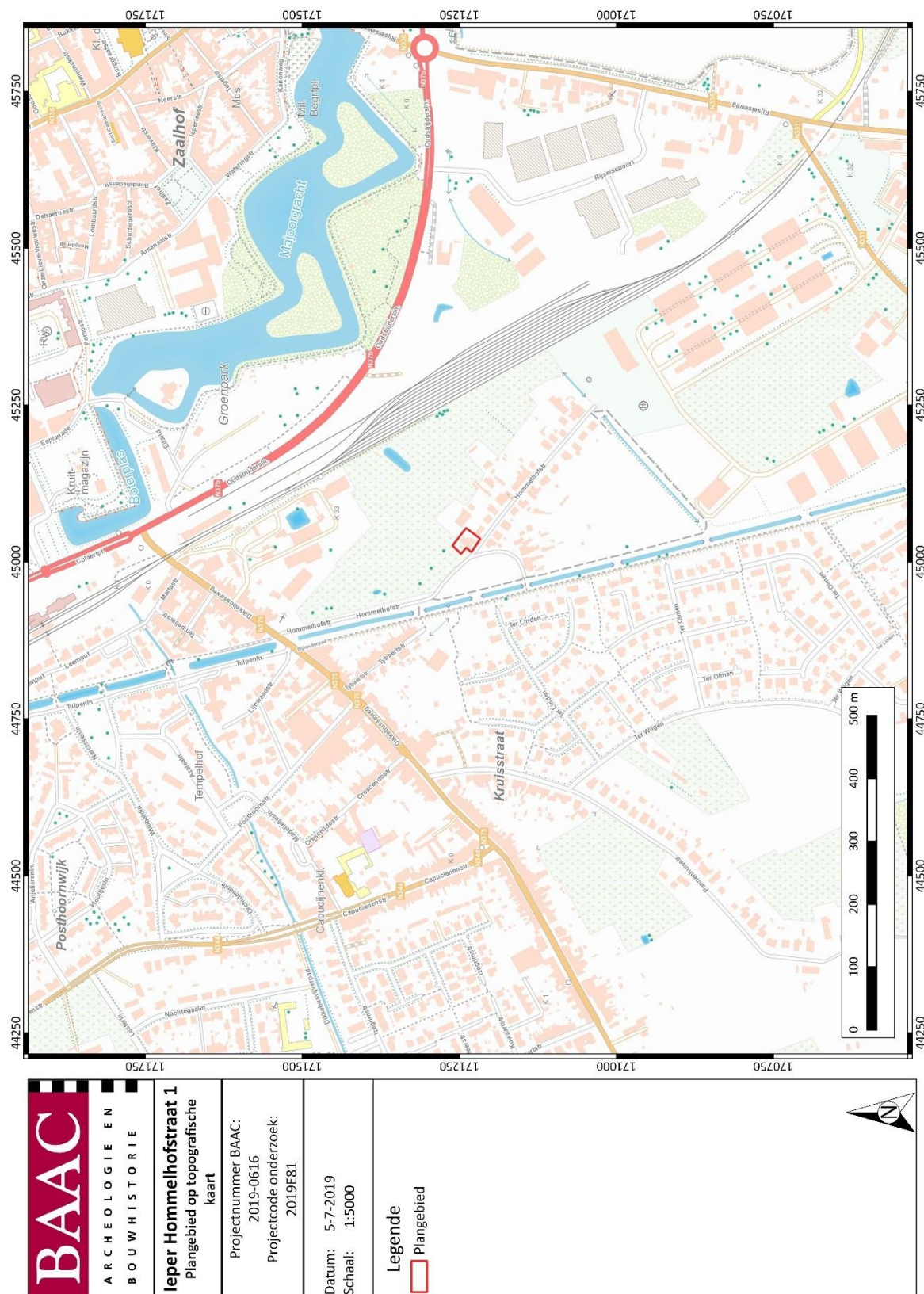
1	Inleiding.....	1
1.1	Beschrijvend gedeelte.....	1
1.1.1	Administratieve gegevens.....	1
1.1.2	Aanleiding	4
1.1.3	Onderzoeksopdracht	5
1.1.4	Afwijkingen t.o.v. de archeologienota	6
2	Proefsleuvenonderzoek	7
2.1	Werkwijze en strategie van het vooronderzoek	7
2.1.1	Organisatie van het vooronderzoek	10
2.1.2	Afwijkingen uitvoer onderzoek.....	13
2.1.3	Inbreng specialisten en externe wetenschappelijke begeleiding.....	13
2.2	Assessmentrapport	14
2.2.1	Assessment sporen en structuren	14
2.2.2	Assessment vondsten	29
2.2.3	Assessment stalen	29
2.2.4	Assessment onderzoeksterrein.....	30
2.3	Synthese onderzoeksresultaten	31
2.3.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	31
2.3.2	Confrontatie resultaten eerder vooronderzoek	31
3	Samenvatting	35
4	Lijst met figuren.....	37
5	Lijst met plannen	37
6	Lijst met tabellen	37
7	Bibliografie.....	38
8	Bijlagen	38

1 Inleiding

1.1 Beschrijvend gedeelte

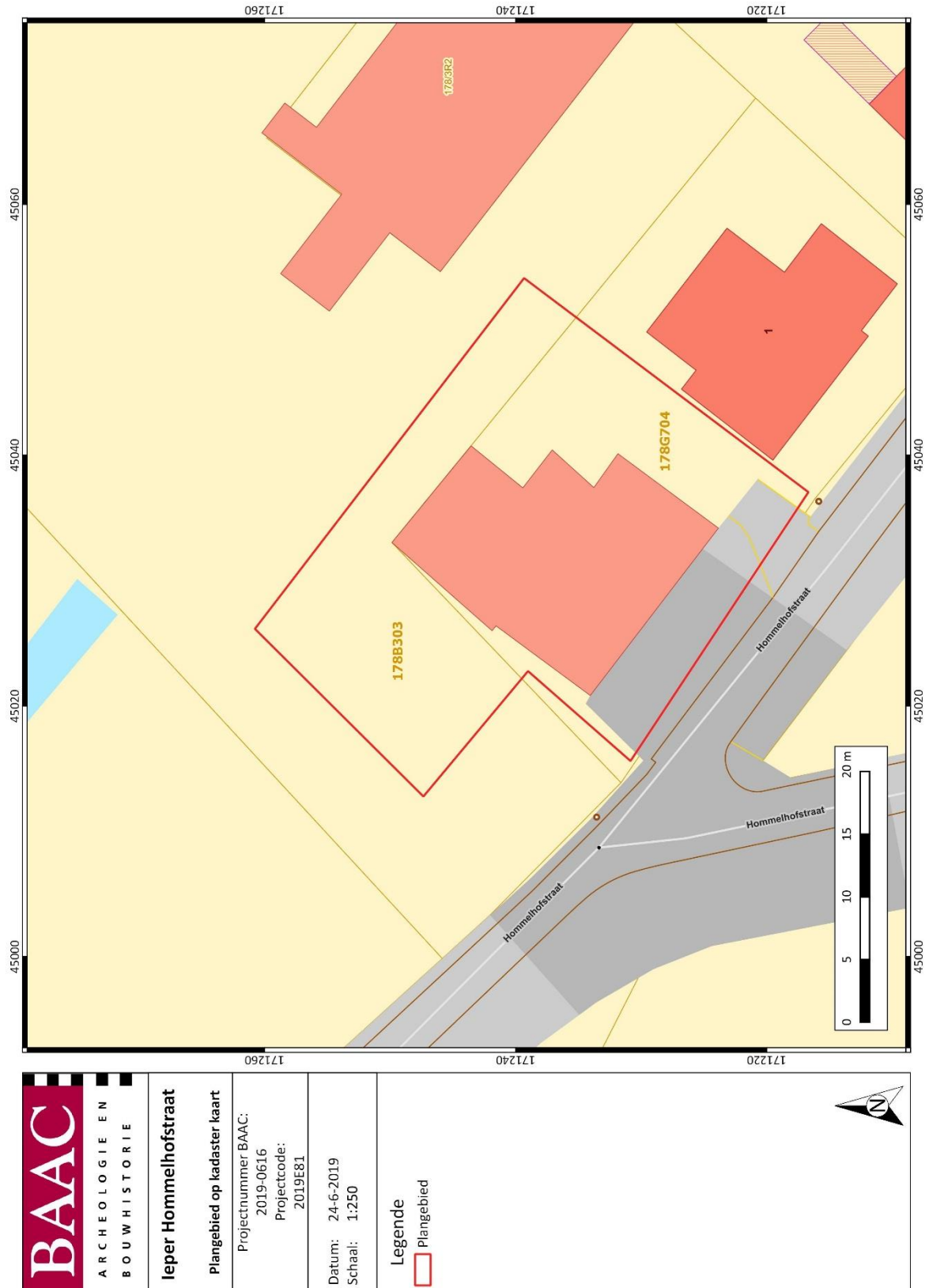
1.1.1 Administratieve gegevens

Naam site	Ieper, Hommelhofstraat 1		
Ligging	Hommelhofstraat 1, Ieper, West-Vlaanderen		
Kadaster	Ieper, Afdeling 1, Sectie D, Percelen 178B303, 178G704		
Coördinaten	Noord	x: 45026,1	y: 171260,7
	Oost:	x: 45054,1	y: 171239,3
	Zuid:	x: 45037,0	y: 171216,7
	West:	x: 45012,7	y: 171247,3
Projectcode BAAC Vlaanderen	2019-0616		
ID archeologienota	9845		
Proefsleuvenonderzoek	Projectcode	2019E81	
	Veldwerkleider	Robrecht Vanoverbeke (archeoloog)	
	Erkend archeoloog	Robrecht Vanoverbeke (Erkenningsnummer: 2015/00022)	
	Betrokken actoren	Robrecht Vanoverbeke (archeoloog) Jasmijn Overmeire (archeoloog) Delphine Saelens (archeoloog)	
	Betrokken derden	Niet van toepassing	

Plan 1: Plangebied op topografische kaart¹ (1:1; digitaal; 05-07-2019)

¹ AGIV 2019d

Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB)² (1:1; digitaal; 24-06-2019)

² AGIV 2019a

1.1.2 Aanleiding

De voorliggende nota omvat de uitgestelde uitvoer van de maatregelen opgelegd na eerder archeologisch vooronderzoek. Dit werd gerapporteerd in de archeologienota “Archeologienota Ieper Hommelhofstraat 1” (ID9845). Het reeds uitgevoerde vooronderzoek omvatte een bureauonderzoek en een landschappelijk bodemonderzoek. Dit bureauonderzoek en landschappelijk bodemonderzoek werden in 2019 uitgevoerd door Acke & Bracke en verwerkt in de archeologienota “Archeologienota Hommelstraatstraat 1, Verslag van Resultaten”.

De synthese van het bureauonderzoek luidt als volgt:

Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een stedenbouwkundige vergunning te Ieper Hommelhofstraat 1, gelegen binnen de archeologische zone van de stad Ieper, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer bedraagt en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. Het terrein van 19845m² groot is momenteel bebouwd. De geplande werken omvatten het slopen van de huidige koterij, met uitzondering van de woning, het oprichten van vier nieuwbouwwoningen en de uitbreiding van het tuinbouwbedrijf. Er wordt enkel grote impact verwacht op de plaats van de nieuwbouwwoningen. Voor de nieuwbouw wordt het perceel onderkelderd voor bergingen en garages voor het tuinbouwbedrijf; de eigenaars van de nieuwbouwen zullen geen toegang hebben tot deze kelder. De onderzijde van de funderingsplaat van de nieuwe kelder komt tussen ca. 2 en 2,50m onder het huidige maaiveld te liggen.

Op basis van de beschikbare historische bronnen kan gesteld worden dat de site zich sinds de 17de eeuw binnen de buitenste stadsomwalling van de Vaubanversterking bevond. Cartografische bronnen leggen het zuiden van het plangebied gelijk met de binnenmuur van de versterking. De rest van het plangebied was overstromingsgebied en dus ongeschikt voor bewoning of menselijke activiteit gedurende de periode van de Vaubanversterking. Voor deze versterking was het plangebied open gebied, bebouwing kon niet vastgesteld worden. Op archeologisch vlak is dit zuidwestelijke deel buiten de grote stadsmuren van de stad zo goed als ongekend.

Er was minstens vanaf de 17de eeuw activiteit op de site, wat zich ongetwijfeld heeft vertaald in archeologische restanten. Er kan dus besloten worden dat de kans reëel is dat er archeologische waarden aanwezig zijn op het terrein. De buitenste Vaubanomwalling zal ongetwijfeld sporen nagelaten hebben in de ondergrond. Gezien er nog bebouwing aanwezig is op de site, kunnen de karakteristieken en de bewaringstoestand van deze sporen niet worden nagegaan. Wel kan verondersteld worden dat er mogelijk funderingen, greppels of andere grondsporen die in verband kunnen gebracht worden met versterkingen aanwezig zijn. Hoewel al deels vergraven door de huidige bebouwing en verharding, hebben deze sporen een hoge indicatieve waarde aangezien er over dit stadsdeel van Ieper nog maar amper archeologische gegevens zijn.

De werken voorzien in het uitgraven van een kelder tussen 2 en 2,50m onder huidig maaiveld. Gezien de archeologische kennis van dit deel van Ieper beperkt is, zal elk archeologisch spoor/structuur, hoe beperkt ook, relevante kenniswinst opleveren. Er wordt dan ook geadviseerd om de site verder archeologisch te onderzoeken door middel van een proefsleuvenonderzoek. Aangezien er nog gebouwen en verharding aanwezig zijn op de site, kan dit archeologisch onderzoek pas plaatsvinden na het slopen van de gebouwen tot het huidige maaiveldniveau en het oppervlakkig weghalen van de verharding. Dit om de aan- of afwezigheid van de buitenste Vaubanversterking te documenteren.³

³ ACKE e.a. 2019

1.1.3 Onderzoeksopdracht

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen of er op het terrein één of meerdere archeologische sites aanwezig zijn en te bepalen welke maatregelen dienen te worden genomen voorafgaand aan de verdere ontwikkeling van het projectgebied. Daarnaast kan ook de verstoringsgraad in kaart gebracht worden. Voor het archeologisch vooronderzoek door middel van proefsleuven werden in het programma van maatregelen van de archeologienota⁴ volgende (niet-limitatieve) onderzoeksvragen opgesteld die beantwoord moeten worden:

Algemeen:

- Zijn archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?
- Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?
- Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?
- Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?
- Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?
- Kan een archeologische site uitgesloten worden?
- Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?
- Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?

Vestingen:

- Welke elementen kunnen gelinkt worden aan de voormalige vestingen?
- Hoe is de vesting opgebouwd? Is er sprake van een wal en/of gracht? Is gebruik gemaakt van steen, hout en/of aarde? Zijn andere niet gekarteerde structuren aanwezig? Wat zijn de breedtes, dieptes en onderlinge verhoudingen?
- Kunnen uitspraken gedaan worden naar de bewaringstoestand? Wat is archeologisch nog waarneembaar en wat werd reeds vernield door het bouwrijp maken van het gebied?
- Welke vondsten kunnen in verband gebracht worden met de vestingen en wijzen deze op militaire activiteiten en bijgevolg op een effectief gebruik? Wat is hun waarde, datering, gebruik, ...?
- Vertonen de vondsten sporen van gebruik bv. afgeplatte musketkogels, bewerkte voorwerpen, ...?
- Lenen bepaalde sporen/structuren zich tot het nemen van zinvolle stalen/monsters in functie van natuurwetenschappelijk onderzoek? Is enkel een verder natuurwetenschappelijk onderzoek noodzakelijk om een goed beeld te krijgen in de ontwikkeling, evolutie, fasering, landschapsreconstructie, ... van de vesting? Welke onderzoeksvragen dringen zich hierbij op?
- Zijn alle onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden tijdens het vooronderzoek of is verder archeologisch onderzoek in de vorm van een opgraving noodzakelijk?
- Kan een in situ behoud vooropgesteld worden of worden de archeologische resten bedreigd door de toekomstige werkzaamheden? Is verder onderzoek noodzakelijk?

⁴ACKE e.a. 2016, PVM pg. 5

1.1.4 Afwijkingen t.o.v. de archeologienota

Niet van toepassing.

2 Proefsleuvenonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie van het vooronderzoek

Voor de *algemene bepalingen* wordt verwezen naar de desbetreffende hoofdstukken in de Code Goede Praktijk.⁵

Figuur 1: Foto van het terrein tijdens het onderzoek

Tijdens het veldwerk werd, zoals beschreven in het programma van maatregelen bij de archeologienota 'Ieper, Hommelhofstraat 1' (ID 9845)⁶ en hierboven reeds vermeld, één grote en brede werkput aangelegd. Aangezien een complexe stratigrafie verwacht werd, werd de werkput haaks op de huidige Hommelhofstraat gezet. Op deze manier kon de locatie, opbouw en bewaringstoestand van de te verwachten versterkingswal onderzocht worden.

In het programma van maatregelen werd een sleuvenplan vooropgesteld met de inplanting van één grote, brede werkput van ca. 5 m breed en 25 m lang (Figuur 2). Bij de aanvang van het onderzoek bleek dat de werkput iets ingekort moest worden in het zuidelijke uiteinde. Dit ten gevolge van de aanwezigheid van de weg en een bomenrij. De effectieve werkput is dus enkele meter korter dan deze vooropgesteld in het programma van maatregelen, namelijk ca. 22 m. De uiteindelijke locatie van de werkput komt nog steeds overeen met de geplande werken. Het kelderverdiep van de geplande woning komt namelijk overeen met de rooilijn van het aanpalende huis. De zuidelijke grens van de uitgezette werkput kwam nog steeds overeen met de geplande rooilijn. De alternatieve inplanting van de proefput wordt weergegeven op Plan 3.

Centraal in de werkput werd het eerste vlak verdiept met een breedte van ca. 2 m. Van de verdieping werd één werkputwand als profiel gedocumenteerd door middel van foto's en tekening (schaal 1:20)

⁵ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017

⁶ ACKE e.a. 2019, PvM

en beschreven. Door de gedetailleerde beschrijving van de profielwand werden verschillende lagen geregistreerd (o.a. vullingslagen, aanzet wal, grachtfasen, ...). De profieltekening wordt als bijlage opgenomen (Bijlage 8.1). De verdieping vond plaats om de diepte van de vullingslagen/wallichaam te bepalen en reikte tot aan de moederbodem. In het zuidwestelijke deel van het profiel werd een gracht aangesneden. Het was niet mogelijk om deze gracht verder te onderzoeken gezien deze zich aan de werkputwand bevond en het verder zuidwaarts graven onmogelijk was.

Figuur 2: Originele inplanting van de proefput⁷

⁷ ACKE e.a. 2019

Plan 3: Uitgevoerde proefput op orthofoto (1:1; digitaal; 26-06-2019)⁸

Door middel van de aangelegde werkput werd 131,20 m² archeologisch onderzocht. Het totale terrein is 19.845 m² groot, waarvan slechts 1000 m² tot de advieszone behoorde. De advieszone krijgt de benaming “plangebied” in deze nota. Het plangebied beperkt zich tot de oppervlakte ter hoogte van de nieuwbouwen. De overige delen van het totale terrein zullen geen impact ondervinden van de geplande werken, blijven bebouwd of zullen intact blijven waarbij in situ bewaring van potentieel archeologisch erfgoed aangeraden is. Uiteindelijk werd 13,75% van de toekomstige werkzone onderzocht aan de hand van één brede werkput van ca. 6 m breed en 22 m lang haaks op de Hommelhofstraat.

Alle vondsten die tijdens de aanleg van de sleuven en het opschaven, couperen en afwerken van de sporen worden aangetroffen, werden verzameld en geregistreerd. Bij relevante archeologische sporen of bodemeenheden werd daarenboven actief op zoek gegaan naar vondsten. Enkel in sporen met een duidelijk recente ouderdom werden niet alle vondsten systematisch ingezameld.

In het Programma van Maatregelen bij de archeologienota⁹ werd geadviseerd om – als de site afdoende onderzocht kon worden – rekening te houden met eventuele staalnames in functie van natuurwetenschappelijk onderzoek. Gezien er tijdens het veldwerk geen vestinggracht werd aangetroffen, werden dan ook geen stalen genomen. Wel werd één monster genomen van een houten paal (spoor 7) uit een recente kuil (spoor 3). De paal werd aangetroffen tijdens het aanleggen van vlak 2. Dit monster werd later gedeselecteerd (zie 2.2.2).

⁸ AGIV 2019c

⁹ ACKE e.a. 2019

Belangrijk bij dit proefsleuvenonderzoek was het onderzoek van het profiel. Gezien de onderzoeksopdracht het in kaart brengen en registreren was van de verwachte versterkingswal- of gracht ter hoogte van de Hommelhofstraat, was de verwachting op een intact natuurlijk bodemprofiel eerder laag te noemen. De belangrijkste gegevens met betrekking tot de versterking (wallichaam) kunnen op basis van een studie van het profiel bekomen worden. Op deze manier kan ook de impact van de recentere bouwwerkzaamheden op archeologisch bodemarchief gepeild worden.

Plan 4: Inplanting profiel op orthofoto¹⁰ (1:1; digitaal; 26-06-2019)

2.1.1 Organisatie van het vooronderzoek

Het onderzoek werd uitgevoerd op 21 juni 2019 onder leiding van veldwerkleider Robrecht Vanoverbeke. Verder werd het veldwerk uitgevoerd door archeologen Jasmijn Overmeire en Delphine Saelens. Het onderzoek werd uitgevoerd op een droge, zonnige dag.

De tot voor kort aanwezige koterijen werden voor de aanvang van het veldwerk gesloopt, zoals aangegeven in het Programma van Maatregelen. Hierbij werden de oppervlakkige verhardingen verwijderd.

De werkput werd aangelegd met behulp van een kraan op rupsbanden van 15 ton met een gladde graafbak van 1,8 m. Het eerste vlak van de werkput had een lengte van ca. 22 m en een breedte van ca. 6 m.

Gezien het verschil in maaiveldhoogtes, met een duidelijk stijging in zuidelijke richting naar de Hommelhofstraat toe, zijn ook de hoogtes van het aangelegde archeologische vlak niet gelijk.

¹⁰ AGIV 2019c

Er werden overzichtsfoto's gemaakt. De werkput en de sporen werden ingetekend door middel van een GPS van het type Geomax Zenith 25 PRO en gedocumenteerd aan de hand van beschrijvingen. Sporen-, foto- en vondstenlijsten werden digitaal geregistreerd in het veld. Gebruik makend een GIS-omgeving werd de verzamelde data verwerkt tot een gedetailleerd en overzichtelijk grondplan.

Figuur 3: Foto van het terrein voor de aanvang van het veldwerk. Foto richting zuiden

Figuur 4: Aanleg vlak 1, foto richting noorden

Figuur 5: Registratie profiel bij verdieping vlak

2.1.2 Afwijkingen uitvoer onderzoek

Het onderzoek werd uitgevoerd volledig conform de opgestelde methode en strategie en conform de Code van Goede Praktijk.

De uitgezette werkput was iets korter dan deze voorgesteld in het Programma van Maatregelen in de archeologienota.¹¹ Wegens de huidige situatie op het terrein – de aanwezigheid van bomen en een weg – was het niet mogelijk om de werkput door te trekken zoals opgesteld in het programma van maatregelen. Hierdoor was de werkput iets korter in lengte, maar de oriëntatie werd behouden. De rooilijn van de bestaande woning ter hoogte van de Hommelhofstraat 1 wordt aangehouden bij de geplande nieuwbouw. Hierdoor worden de toekomstige werken nog steeds volledig gerepresenteerd door de uitgezette werkput.

De voorgestelde werkput in het Programma van Maatregelen van de archeologienota is 5 m op 25 m. De uitgezette werkput tijdens het veldwerk bedroeg ca. 6 m op 22 m. Er werd in totaal 131 m² werkput aangelegd. Dit houdt een dekkingsgraad in van 13,75% van het adviesgebied.

2.1.3 Inbreng specialisten en externe wetenschappelijke begeleiding

Tijdens het veldwerk kwam Jan Decorte langs, erfgoedcoördinator bij de Onroerenderfgoeddienst CO7.

¹¹ ACKE e.a. 2019

2.2 Assessmentrapport

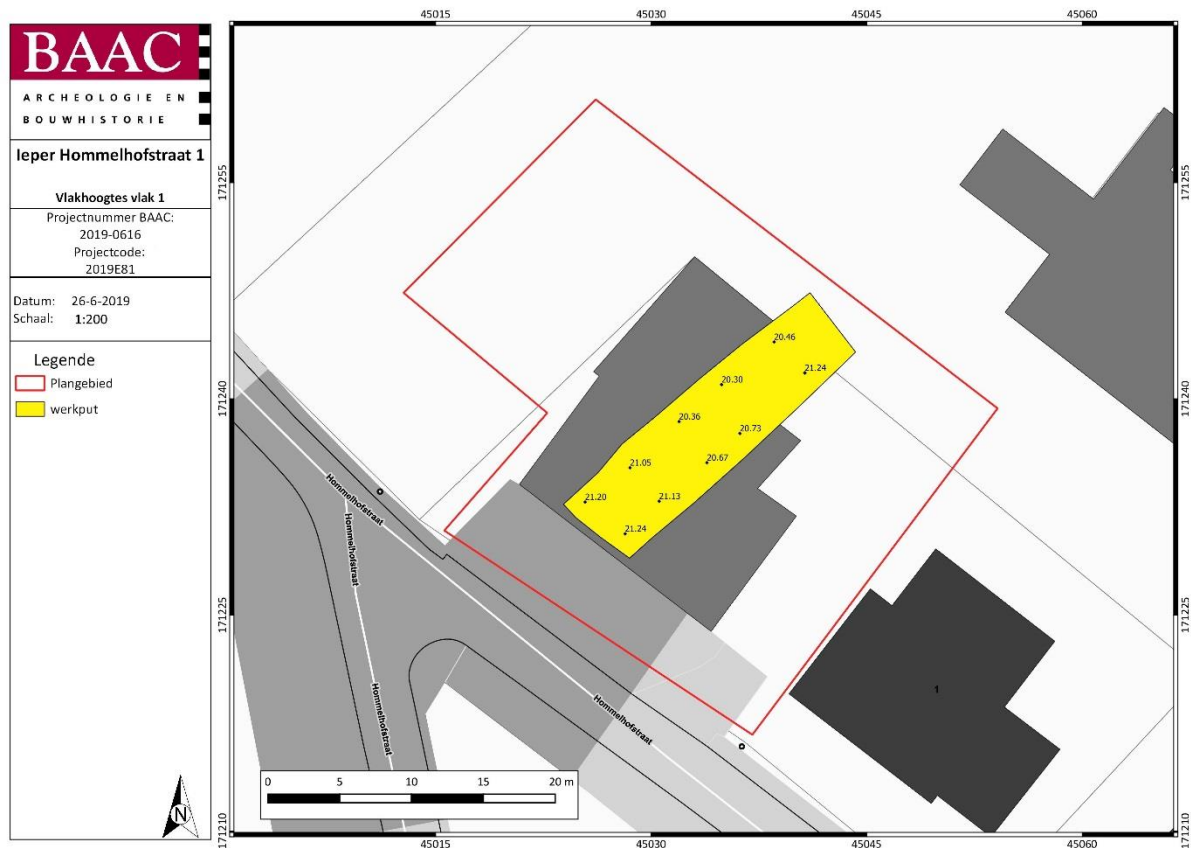
2.2.1 Assessment sporen en structuren

Manifestatie archeologische site aan huidig oppervlak

Er werden geen archeologische sites aan het huidige oppervlak aangetroffen.

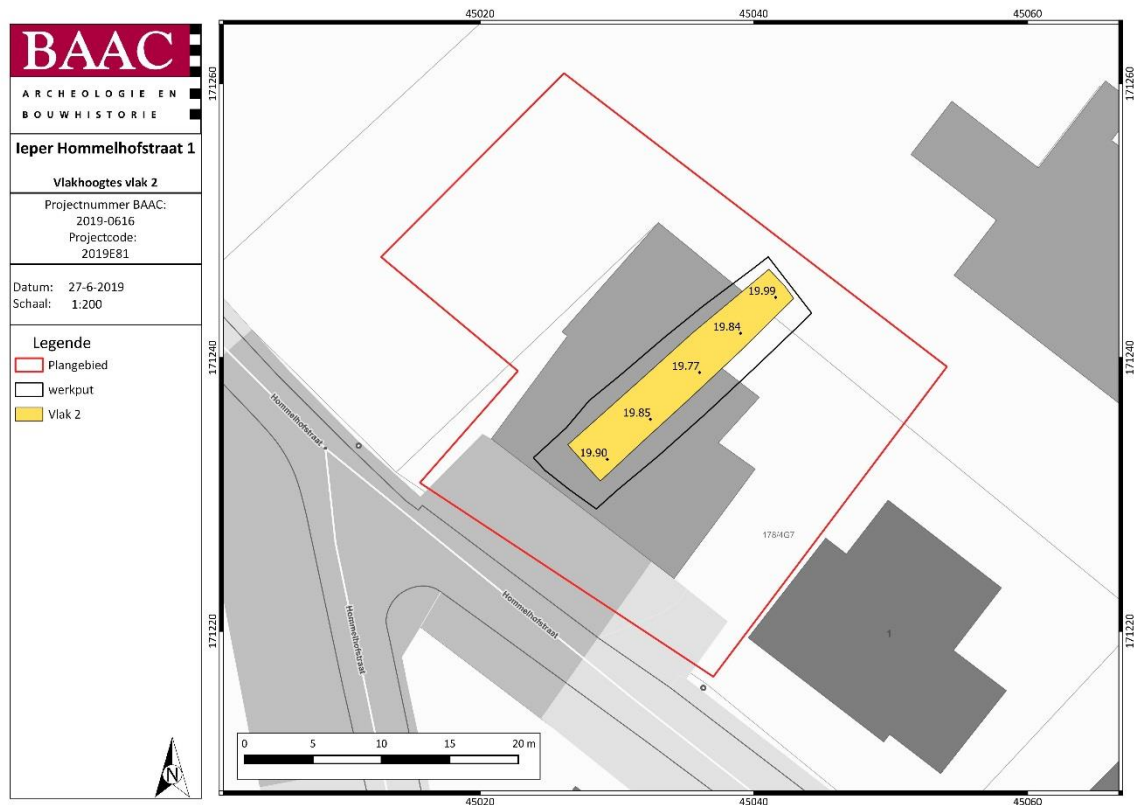
Stratigrafie van de site

De antropogene stratigrafie van de site bestond uit twee (leesbare) archeologisch niveaus. Vlak 1 bevond zich net onder de A-horizont tussen de 20,30 en 21,25 m + TAW. Vlak 2 bevond zich tussen de 19,76 en 19,99 m + TAW. De zuidkant van het plangebied grenst aan de Hommelhofstraat, die hoger gelegen is in het landschap met een maaiveldhoogte van 22,6 m + TAW. Richting het noorden helt het plangebied sterk af met een maaiveldhoogte van ca. 21,50 m + TAW.

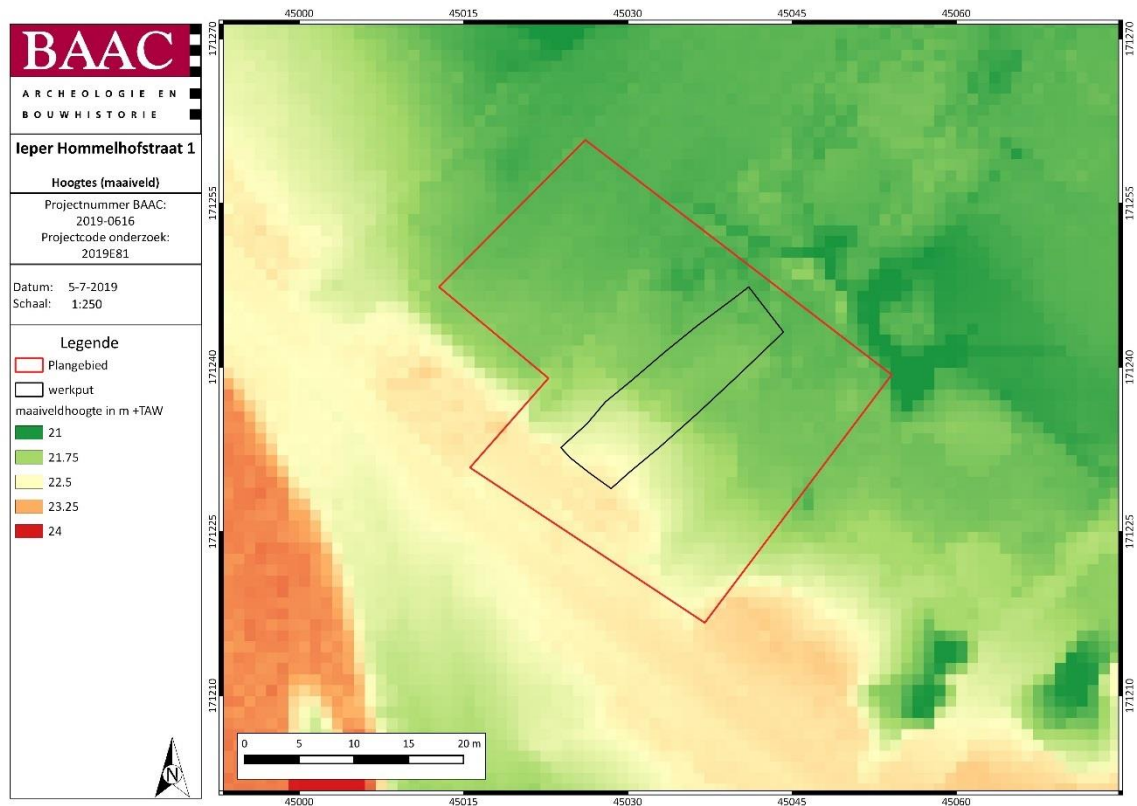

Plan 5: Vlakhoogtes vlak 1 op GRB (1:1; digitaal; 26-06-2019)¹²

¹² AGIV 2019a

Plan 6: Vlakhoogtes vlak 2 op GRB (1:1; digitaal; 26-06-2019)¹³

Plan 7: Maaiveldhoogtes (1:1; digitaal; 05-07-2019)¹⁴

¹³ AGIV 2019a

¹⁴ AGIV 2019b

Plan 8: Allesporenkaart op GRB¹⁵ (1:1; digitaal; 26-06-2019)

¹⁵ AGIV 2019a

Beschrijving sporenbestand

Het onderzoek was op basis van de resultaten van de archeologienota toegespitst op de mogelijke aanwezigheid en restanten van het wallichaam en/of vestinggracht ter hoogte van de Hommelhofstraat. Dit wallichaam maakte deel uit van de 17^e- en 18^e-eeuwse vesting van Ieper.

De verworven resultaten van het onderzoek zijn voornamelijk afkomstig uit het documenteren van het profiel. De sporen aangetroffen in het vlak zijn weinig relevant, maar worden hieronder kort toegelicht.

Kuilen (S1, S3, S5)

In de werkput werden in het eerste vlak drie kuilen aangesneden. Spoor 1 en spoor 5 waren onregelmatige kuilen. Spoor 1 was sterk afgelijnd met een lemige textuur, was vrij homogeen en had houtskoolinclusies. De kuil liep deels door in de putwand. Spoor 5 was minder sterk afgelijnd, had een humeuze, lemige textuur, had glas-inclusies en was vrij heterogeen. Zowel in spoor 1 als spoor 5 werden geen vondsten aangetroffen.

Spoor 3 is een kleine, ronde kuil van ca. 50 cm doorsnede met een scherpe aflijning. De humeus, lemige kuil heeft een donkerbruine kleur, is homogeen en heeft baksteeninclusies. De kuil is subrecent. In de kuil werd een houten paal aangetroffen bij het aanleggen van vlak 2: **spoor 7**. De paal is rechthoekig en relatief goed bewaard. Het betreft een paal in naaldhout, die niet is aangepunt. Hij bevond zich boven de huidige grondwatertafel. Gezien de goede conditie waarin de paal zich bevond, is deze vrij recent te schatten. Mogelijk hoort deze paal bij de onlangs gesloopte structuur (stallen).

Figuur 6: Spoorfoto spoor 3

Vloer en bezinkputje (S2, S6)

Spoor 2 en 6 maken vermoedelijk onderdeel uit van de afgebroken stallingen die zich op het terrein bevonden. Spoor 2 is een restant van een vloertje bestaande uit gele en rode bakstenen met een grootte van 19x9x5 en 20x10x5 cm. Op sommige stukken werden halve formaten baksteen gebruikt. Er werd geen mortel aangetroffen tussen de bakstenen. Wel werd tussen de bakstenen veel puin

aangetroffen, waaronder veel scherven van recent glasmateriaal. Spoor 6 is een vierkant bezinkputje van ca. 60x70 cm aan de oostzijde van het vloerrestant. Het putje is opgebouwd met rode bakstenen met formaat 20x10x5 cm. De bakstenen waren gezet in cementmortel. Zowel het vloertje als het cementputje zijn van vrij recente oorsprong en zijn vermoedelijk te relateren aan de afgebroken stallen die zich in het plangebied bevonden.

Figuur 7: Spoorfoto spoor 2 (vloer restant, onderaan foto) en spoor 6 (bezinkputje, bovenaanfoto)

Figuur 8: Spoorfoto spoor 6 (bezinkputje)

Opvulling/ophoging (S4)

Spoor 4 is een ophoging in het noordoostelijk deel van de werkput en beslaat een oppervlakte van ongeveer 2/3 van de put. De grens tussen spoor 4 en spoor 8 (beschrijving hieronder) is scherp. Spoor 4 werd oorspronkelijk geïnterpreteerd als gracht, maar bij het verdiepen van het centrale deel van de werkput bleek het niet om een gracht te gaan. Vermoedelijk betreft het een opgevlude depressie van ca. 50 cm diep. De opbouw van deze opvulling is te zien op Figuur 10.

Ophoging (S8)

Deze opvullingslaag is een homogene, lemige laag met een oranje-gele kleur. De laag loopt in het zuidelijke deel van de werkput over een oppervlakte van ca. 1/3 van de werkput (Figuur 9). Deze laag werd in eerste instantie geïnterpreteerd als de natuurlijke bodem. Bij het verdiepen van de werkput, centraal in de werkput, werd profiel 1 blootgelegd. Deze gaf weer dat de spoor 8 niet natuurlijk is, maar een ophogingslaag bestaande uit versmeten/opgeworpen moederbodem. Deze ophoging kan in verband gebracht worden met de wal die zich ter hoogte van de Hommelhofstraat bevond. De straat ligt vermoedelijk op de oude vestingwal. Deze oranje-gele ophogingslaag – gerelateerd aan de wal – loopt in een opwaartse lijn richting de straat.

Figuur 9: Foto vlak 1 met duidelijke grens tussen spoor 8 (onderaan werkput) en spoor 4 (bovenaan werkput)

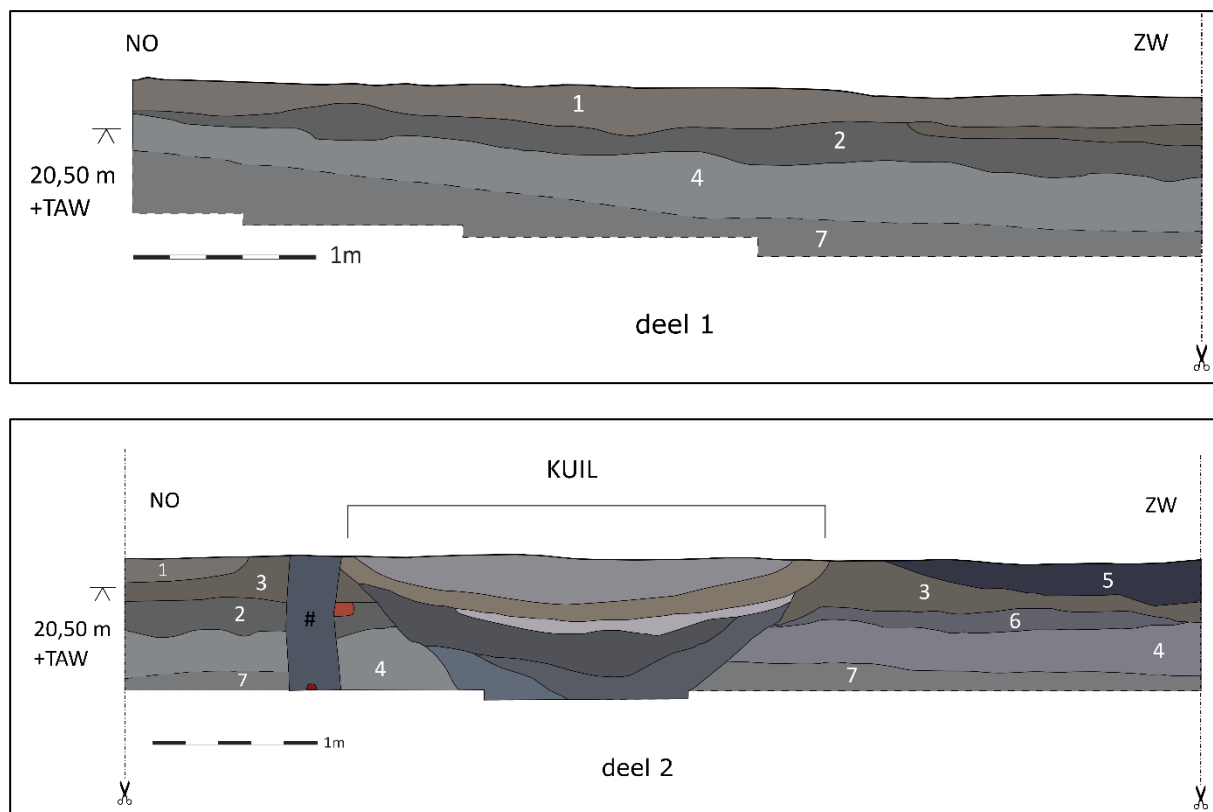
Profiel

Zoals hierboven reeds vermeld, betreffen de sporen aangesneden in vlak 1 zeer recente verstoringen gerelateerd aan de aanwezigheid van de koterijen. De meerderheid van de informatie van de site en de verschillende opvullingslagen is afkomstig van het profiel, aangelegd bij het verdiepen naar vlak 2. Hieronder wordt dit profiel uitgebreid toegelicht. Eerst worden de opvullingslagen van de noordelijke depressie (spoor 4) beschreven. Vervolgens worden de lagen van spoor 8 toegelicht.

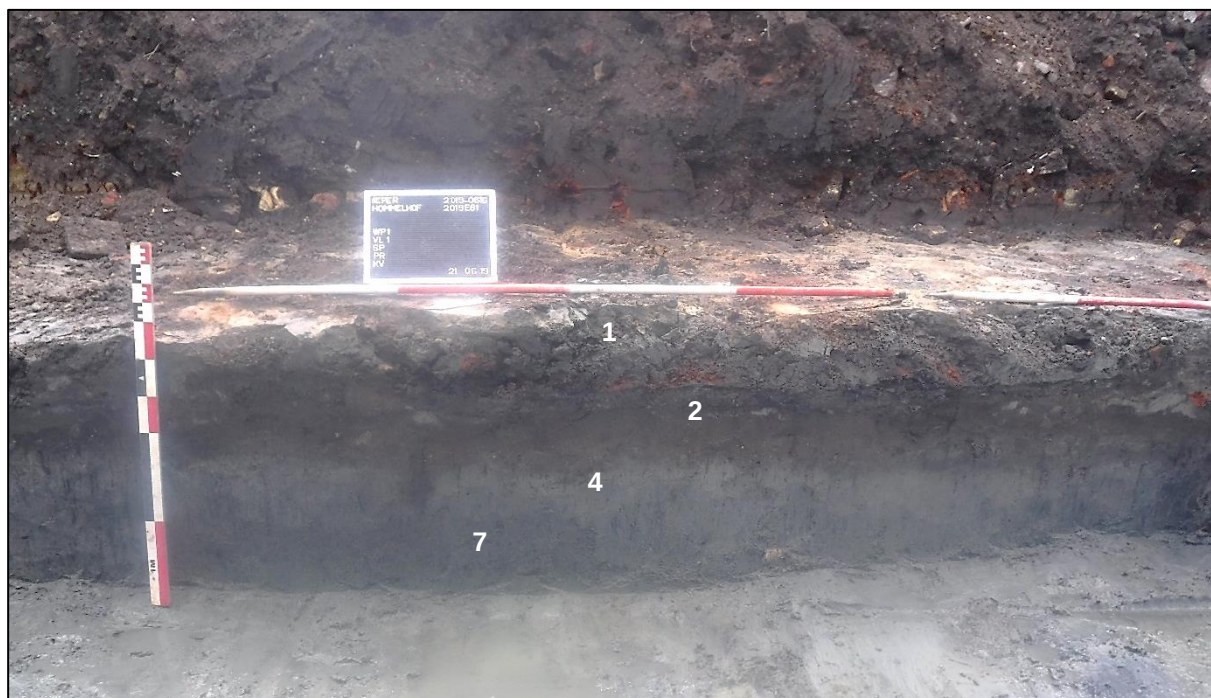
Opvulling (S4):

- **Laag 1** – opengelegd bij het aanleggen van vlak 1 – is een aanvullingslaag die diende voor de opvulling van de natte depressie. Deze kleiige laag heeft een grijze tot donkergrijze vulling met inclusies van veel baksteen en puin.
- **Laag 5** – ook opengelegd bij het aanleggen van vlak 1 – is een donkergrijze tot zwarte kleiige laag met een vrij vette textuur. In deze laag waren veel wortels en baksteenfragmenten aanwezig.
- **Laag 3** – onder laag 1 en laag 5 – is een grijze laag uit zandige klei die zeer heterogeen is met baksteenfragmenten. De laag vertoont in het zuidwestelijke deel enkele zwarte vette plekken.
- **Laag 2** bevindt zich onder laag 1 en onder laag 3. De bruine tot donkergrijze laag is vrij homogeen en vertoont enkele baksteen spikkels en puinfragmenten. Deze laag is mogelijk een restant van een oud maaiveld, maar kan ook een afzetting zijn van inundatie of overstroming. Cartografische bronnen verwijzen namelijk naar een antropogeen overstromingsgebied (ter verdediging van de stad) ter hoogte van het huidige plangebied.
- **Laag 4** is een lichtgrijze tot blauwgroene laag die reductievlekken vertoont. In het noordoosten van het profiel vertoont deze laag ijzervlekken en mangaanspikkels. Verder zijn er weinig baksteenspikkels en mogelijk mortel aanwezig in de laag. Deze laag is vermoedelijk natuurlijk, waarbij het materiaal erin gekomen is door migratie uit hogere lagen.
- **Laag 7** is een natuurlijke laag aan de onderkant van het profiel. Deze lichtgrijze laag is zeer kleiig en vertoont veel mangaanvlekken.

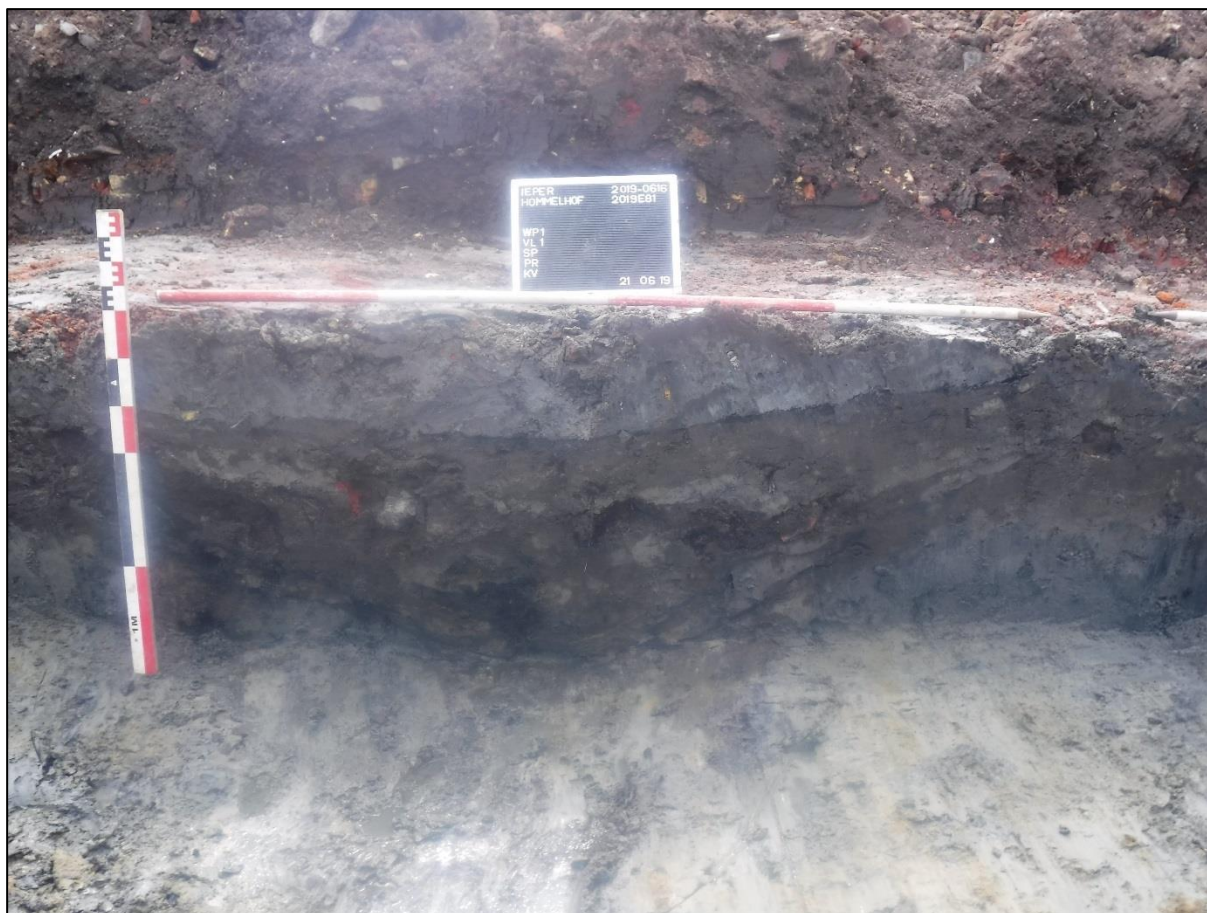
In spoor 4 werd bij het aanleggen van vlak 1 een kuil aangesneden die ook weergegeven is in Figuur 10. Deze kuil bestaat uit verschillende afwisselende laagjes van klei, humeus materiaal en lemige klei. Verder vertonen alle lagen veel puin, baksteenfragmenten en glasfragmenten. Er werden ook elektriciteitskabels aangetroffen in de kuil. Gezien de kuil in profiel alle andere profiellagen doorsnijdt en recent vondstmateriaal in zich heeft, kan men uitgaan van een recente datering.

Figuur 10: Profiel 1, deel 1 en 2

Figuur 11: Opvullingslagen depressie

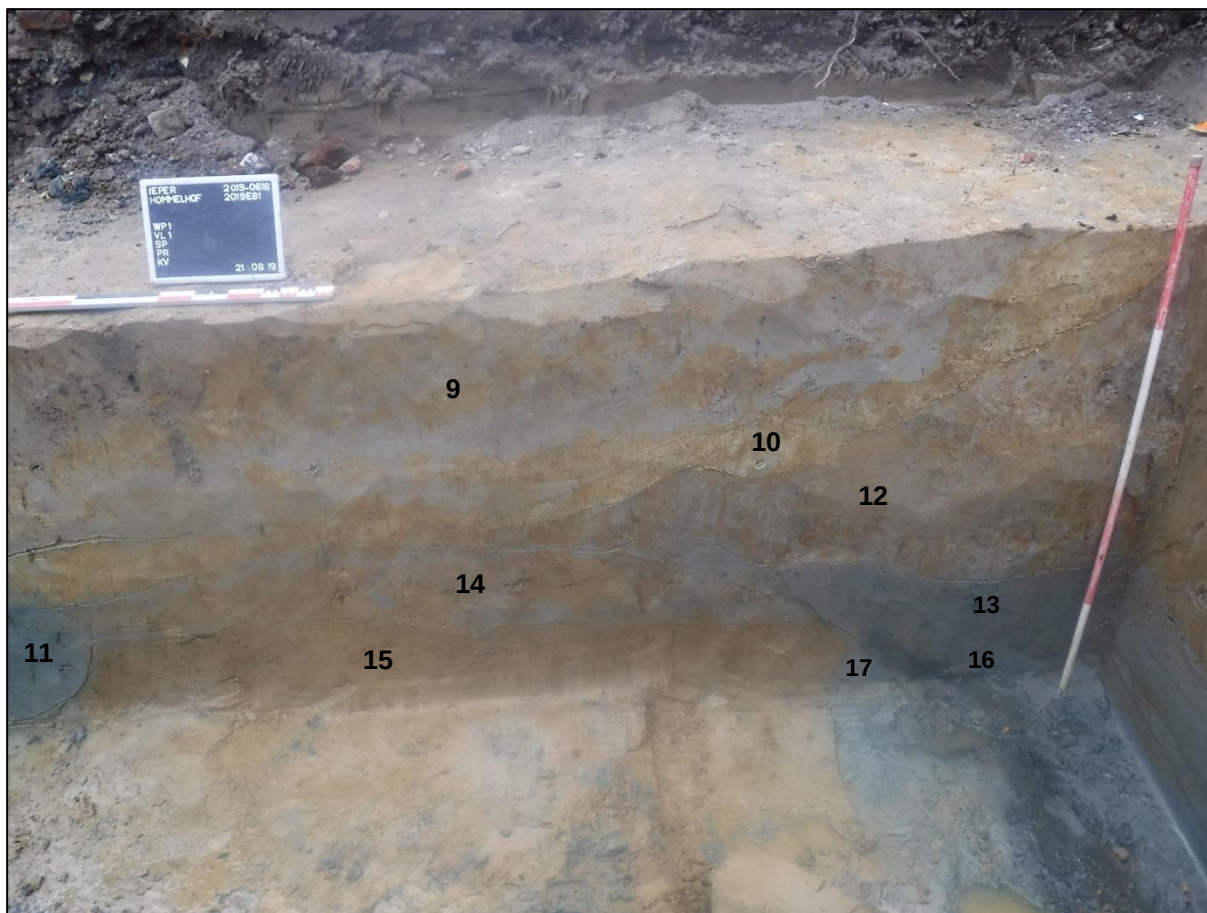

Figuur 12: Detail profiel 1 - kuil ter hoogte van spoor 4

Ophoging (S8)

Op profieltekening 1 is de aanzet van de wal zichtbaar (laag 9 en 10). Laag 9 en 10 (Figuur 10Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.) hebben zoals reeds vermeld een kleiige textuur. Beide lagen vertoonden, voornamelijk in het meest noordwestelijk deel, enkele reductievlekken. Verder toonde laag 9 inclusies van fosfaten, ijzer, enkele kiezels en baksteenfragmenten. Laag 9 komt overeen met spoor 8 die in het vlak aangesneden werd. De laag kan gedateerd worden in de postmiddeleeuwen.

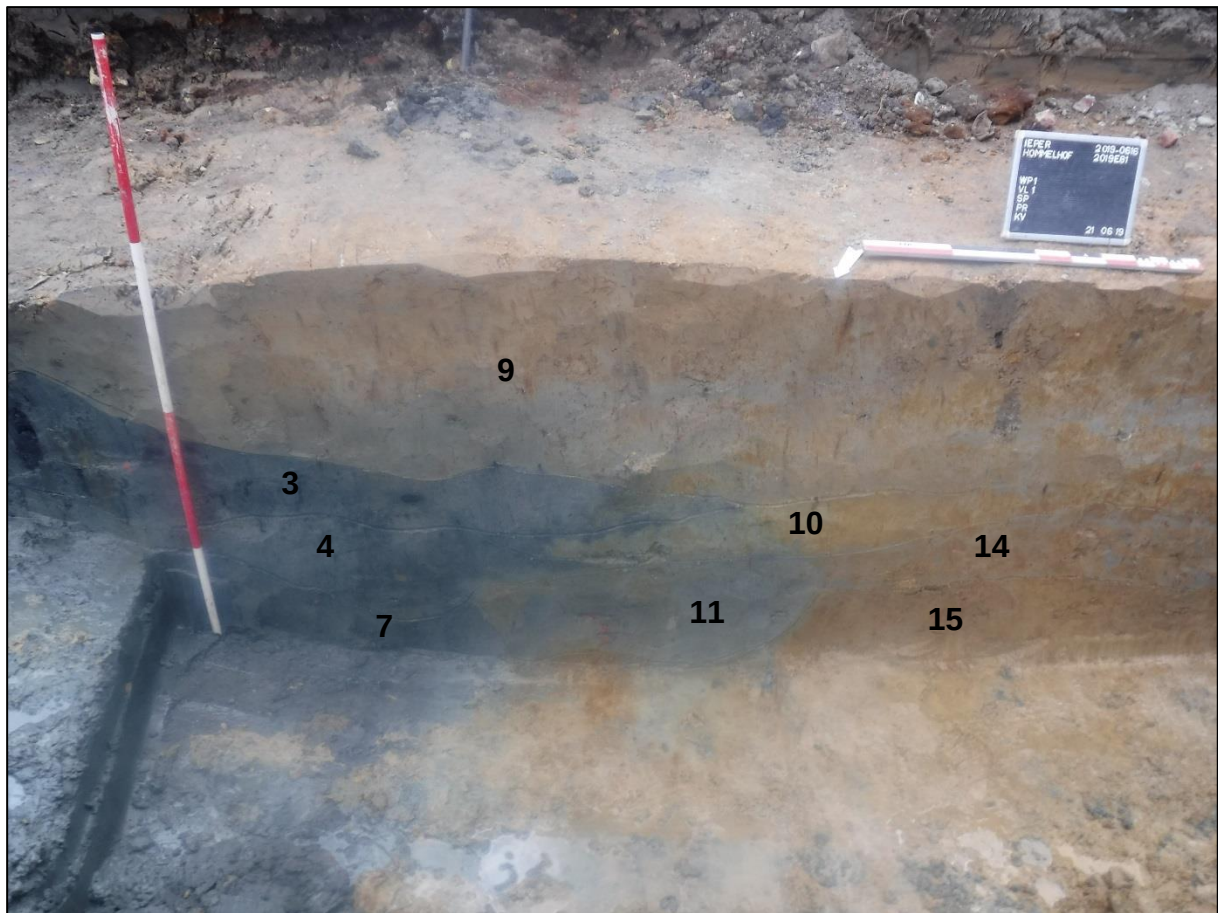
Onder de ophogingslaag was een aanzet van een vermoedelijke gracht zichtbaar in het zuidwestelijk deel van het profiel (laag 16 en 17 in profiel). Het was niet mogelijk deze gracht verder te onderzoeken aangezien deze zich aan het einde van de werkput bevond. Deze lagen hebben een zeer kleiige textuur, en een donkergrijs/lichtgrijze tot bruine kleur. De lagen hebben een humeus karakter, zijn homogeen en vertonen inclusies van mangaan. In de dempingslaag boven de actieve grachtfase – laag 13 – is een scherp grijsgebakken, laatmiddeleeuws aardewerk aangetroffen.

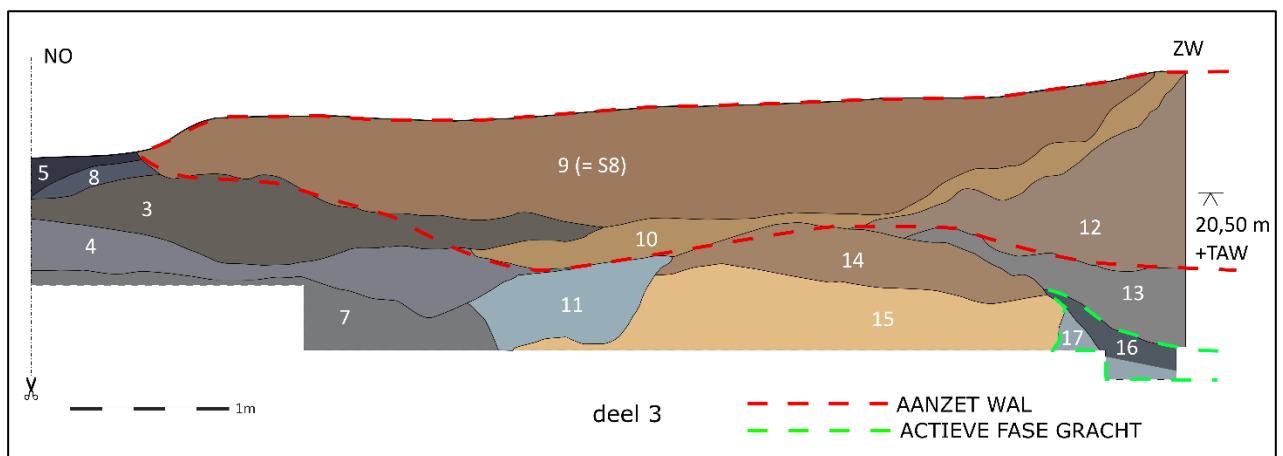
Figuur 13: Detail profiel 1 – ZW deel: aanzet wal en gracht onder wal

Onder de opvullingslaag/aanzet van de wal is in het profiel ook nog een kuil aangesneden – laag 11. Deze laag vertoonde in het NO een grijsblauwe kleur door de aanwezigheid van reductievlekken en een gelige-oranje kleur in het ZW van de laag. In deze laag werd ook een vondst gehaald: een grijsgevormd oorfragment van een kan uit de late middeleeuwen.

Helemaal onderaan het profiel werd de effectieve natuurlijke bodem aangesneden (lagen 7 en 15 op Figuur 15). Laag 7 heeft een zeer kleiige textuur met een licht grijze kleur. Verder vertoonde de laag veel mangaan inclusies. Laag 15 heeft een oranje kleur, en heeft enkele ijzerinclusies. Laag 15 komt overeen met de effectieve moederbodem.

Figuur 14: Detail profiel 1

Figuur 15: Profiel 1, deel 3

Interpretatie veldgegevens

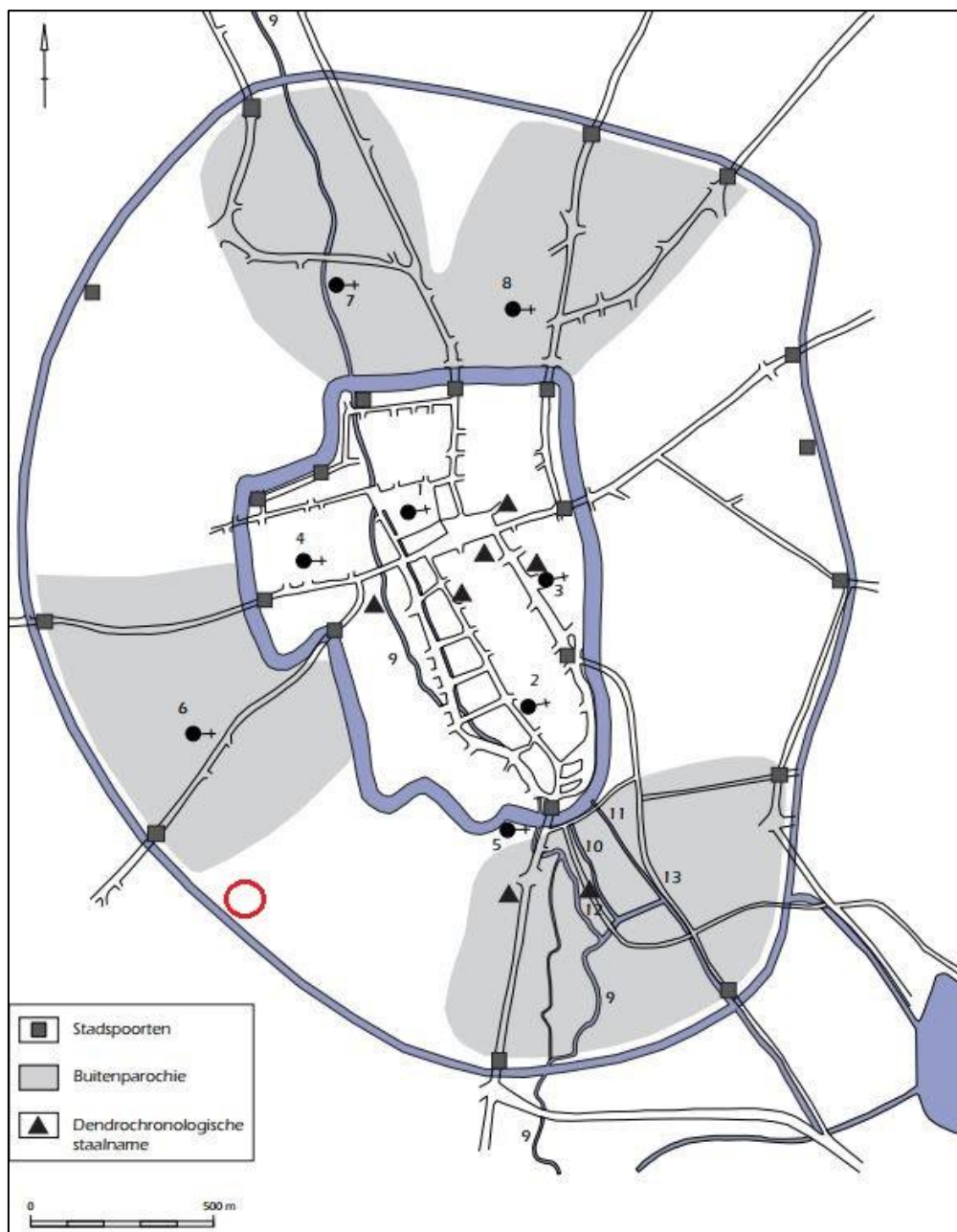
Uit de resultaten van de archeologienota, en voornamelijk uit de beschikbare cartografische bronnen, zou de postmiddeleeuwse versterking van Ieper zich situeren ter hoogte van de huidige Hommelhofstraat. Op het einde van de 17^e eeuw wordt het fortificatiesysteem rondom Ieper aangepast door Vauban wat resulteerde in een binnenmuur die de stadskern beschermde en buitenmuren die de buitenwijken moest beschermen. Tussen deze twee omwallingen bevonden zich in het oosten en zuidoosten van de stad twee overstromingsgebieden, waarvan één ter hoogte van het plangebied: de *Inondation de Bailleul*. Dit type verdediging wordt beschreven als een aarden dam (aarden omwalling, of linie) die wordt voorgedaan door een gracht (langs de buitenzijde van de verdediging). Deze gracht maakte vermoedelijk deel uit van de vroegere verdediging *Uterste Veste*. Langs de binnenkant van de omwalling bevond zich het inundatiegebied.

Het profiel uitgezet in dit onderzoek toont de overgang aan van het voormalige inundatiegebied – de *Inondation de Bailleul* – en de aanzet van de aarden omwalling zoals hierboven reeds besproken en te zien op Plan 9. Het noordwestelijke deel van de werkput komt overeen met het voormalige overstromingsgebied: een nattere depressie die recent is opgevuld. Het zuidwestelijk deel van de werkput vertoont de aanzet van een vergraven moederbodem voor de opbouw van het wallichaam, en is licht hellend richting zuidelijke richting. Onder deze lagen gerelateerd aan het wallichaam werd een gracht aangetroffen (lagen 16 – 17). Deze gracht kan vermoedelijk in verband gebracht worden met de voormalige verdedigingsgracht: *Uterste Veste* (eind 13e eeuw – 1383).¹⁶ Hoewel de exacte loop van deze verdedigingsgracht niet gekend is, is er op basis van historische en iconografische bronnen een vage notie van de locatie van de gracht (Figuur 16). Op basis van dit plan liep deze vroegmiddeleeuwse verdedigingsgracht ter hoogte van de latere buitenste stadsomwalling (huidige Hommelhofstraat).

De *Uterste Veste* werd nog maar enkele malen aangetroffen tijdens archeologisch onderzoek. Een eerste onderzoek vond plaats tijdens de noodopgraving van de “Verdronken weiden” in de toenmalige Sint-Michielsparochie. De opgraving werd in 1993 uitgevoerd door het Instituut voor het Archeologisch Patrimonium (IPA) onder leiding van Marc Dewilde. Tijdens dit onderzoek werd de *Uterste Veste* over een lengte van 600 m blootgelegd. De gracht had een komvormig profiel van 18 m breed en 1,75 m diep en bestond uit afwisselend kleiige, lemige en zandige lagen waarbij de kleilagen het meest dominant aanwezig waren in het profiel. De zandpakketten waren slechts in twee dunne lagen aanwezig tussen de kleipakketten, enkel aan de stadszijde van de gracht. Deze zandpakketten zijn hoogstwaarschijnlijk het resultaat van afspoeling van het wallichaam dat zich aan de stadszijde van de gracht moet bevonden hebben. De kleilagen vertoonden onderaan een grijsgroene kleur. Naar boven toe was er meer organisch materiaal aanwezig in de lagen en vertoonden deze een meer zwarte kleur. Bovendien wijst de textuur van de grachtvulling op een milieu met weinig energie: stilstaand of traag stromend water.¹⁷

¹⁶ VANDENBULCKE 2005

¹⁷ VAN BELLINGEN e.a. 1993

Figuur 16: Schets binnenste en buitenste stadsomwalling Uterste Veste Ieper (14^e eeuw) met aanduiding plangebied.¹⁸

Een tweede maal dat de Uterste Veste aangetroffen werd, was bij een proefsleuvenonderzoek langs de Augustijnenstraat. Het onderzoek werd uitgevoerd in 2015 door Ruben Willaert. Hierbij werd een restant van het grachtlichaam aangetroffen in de zuidwestelijke hoek van het plangebied. Er werd een coupe gezet haaks op het grachtlichaam. De bovenste opvullingslagen hebben dezelfde kleur als de vullingslagen aan de Hommelhofstraat: een geel-oranje vergraven moederbodem. De onderkant van de gracht bestond uit kleiige, organische pakketten. In het kader van dit onderzoek werden stalen genomen van de grachtvulling voor archeobotanisch onderzoek. Dit onderzoek wees uit dat het landschap in de omgeving van de gracht open was en bestond uit akkers en graslanden. Ook bomen

¹⁸ HANECA e.a. 2009, p. 124

kwamen voor waaronder els, es en wilg. Verder werden verschillende typen oevervegetatie geïdentificeerd waaronder kroos, fonteinkruid en waterranonkel.¹⁹

De situatie ter hoogte van de Hommelhofstraat is gelijkaardig aan deze aan de Augustijnenlaan, waarbij de gracht wordt aangesneden langs de stadskant van de gracht. De gracht loopt door onder de verhoogde straten (Hommelhofstraat en Augustijnenlaan). Het is zeer waarschijnlijk – op basis van de cartografische bronnen, de locatie én vergelijkingen met de hierboven vermeldde onderzoeken – dat het grachtlichaam aangesneden in de zuidwestelijke hoek van het profiel een restant is van de 14e-eeuwse *Uterste Veste*. Aangezien slechts een gedeelte van de gracht blootgelegd kon worden, kan slechts in beperkte mate uitspraak over gedaan worden. Wel kan nu de exacte locatie van de laatmiddeleeuwse verdedigingsstructuur bevestigd worden. Ondanks de beperkte omvang waarin de gracht onderzocht is, kan deze toch met vrij grote zekerheid in verband gebracht worden met de *Uterste Veste*.

Vondstmateriaal om de diverse lagen te dateren was bijzonder schaars aanwezig. Uit de actieve fase van de gracht werd één grijsbakkend aardewerk wandfragment verzameld met een laatmiddeleeuwse datering. Uit een kuil onder de opvullingslagen van de wal werd een grijsbakkend oorfragment van een laatmiddeleeuwse kan verzameld.

Figuur 17: Coupefoto grachtlichaam uit proefsleuvenrapport Augustijnenlaan²⁰

¹⁹ VERDEGEM 2016

²⁰ VERDEGEM 2016

2.2.2 Assessment vondsten

Het assessment van de aardewerkvondsten is uitgevoerd door Robrecht Vanoverbeke. Het laatmiddeleeuwse aardewerk is bekeken op vlak van baksel, vorm en vormdetails, versiering, oppervlaktebehandeling en soort magering. Uitzonderlijke kenmerken zijn opgenomen in **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**, en ook verbranding is genoteerd. De scherven waarvan een vorm of versiering kon gedetermineerd worden, zorgen mogelijk voor een nauwere datering.

Tabel 1: Assessment vondsten

VONDSTNUMMER	PROFIEL	LAAG	VONDSTCATEGORIE	BEWARING	FRAGMENTATIE	TELLING	DATERING	BIJZONDERE KENMERKEN
1	1	13	AW	Goed	Sterk	1	Late ME	Grijsgebakken wandfragment
2	1	4	AW	Goed	Sterk	1	Late ME	Roodgebakken wandfragment
4	1	11	AW	Goed	Sterk	1	Late ME	Grijsgebakken oorfragment kan

Er zijn geen vondsten die verdere conservatie of behandeling nodig hebben. Het laatmiddeleeuws aardewerk kon aangewend worden om twee enkele profiellagen ruim te dateren. Vondstnummer 4 is een grijsgebakken oorfragment dat aangetroffen werd in laag 11 van profiel 1. Laag 11 is een kuil. Vondstnummer 1 is afkomstig van laag 13 in profiel 1, een vullingslaag bovenop een vermoedelijk gracht. Alle vondsten werden verzameld tijdens het afwerken van profiel 1. Aanvullend onderzoek kan geen kenniswinst opleveren voor het materiaal.

2.2.3 Assessment stalen

Tijdens het onderzoek werd één monster genomen: een houten paal met spoornummer 7 uit de kuil met spoornummer 3. De paal werd blootgelegd tijdens het verdiepen naar vlak 2. Er werd in eerste instantie vermoed dat de paal in relatie stond met het verdedigingskarakter van de wal. De paal was echter te goed bewaard om zich boven de grondwatertafel te bevinden en was ook niet aangepunt. Aan de hand van profiel 1 is af te leiden dat het kuiltje (spoor 3) jonger is dan de profiellagen gerelateerd met de aanzet van de verdedigingswal. Gezien de jongere datering dan de wal, gecombineerd met de goede bewaringsfase van de paal (boven de huidige watertafel) kan uitgegaan worden van een zeer recente datering. Vermoedelijk behoorde deze paal bij de koterijen die aanwezig waren op het plangebied. De paal werd vervolgens gedeselecteerd als monster.

2.2.4 Assessment onderzoeksterrein

Landschappelijke en aardkundige situering

Zie Hoofdstuk 2.3: Landschappelijke ligging van de archeologienota *Archeologienota Ieper Hommelhof 1* (ID 9845)²¹

Bodem, paleolandschap en referentieprofielen

In bovenstaande paragrafen over het sporenbestand (2.2.1) werd reeds ingegaan op de antropogene bodemopbouw (2.2.1). Er kon enkel een beperkt inzicht in de natuurlijke bodemopbouw bekomen worden. De bodemopbouw werd echter reeds besproken in de archeologienota aan de hand van twee landschappelijke boringen.²² De moederbodem bestond ter hoogte van het vroegere overstromingsgebied uit sterk lemig zand met een lichtgrijze kleur. Ter hoogte van de voormalige vestigingswal bestaat de moederbodem uit oranje-gele of blauwgrijze klei, ten gevolge van oxidatie en reductie.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek werd één groot profiel aangelegd in de lengte van de werkput. Het profiel kwam zo haaks op de aanzet van het wallichaam te staan. Een beschrijving met de profiellagen is terug te vinden bij (2.2.1). Het geregistreerde profiel omvatte vooral de overgang van het depressiegebied naar de aarden wal met daaronder de aanzet tot een gracht (vermoedelijk de *Uterste Veste*). Bijgevolg kunnen ook hier geen extra gegevens omtrent de oorspronkelijke bodemopbouw en het paleolandschap vergaard worden.

²¹ ACKE e.a. 2019

²² ACKE e.a. 2019

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

In de onderzochte werkput werden enkele archeologische sporen aangetroffen. Enkele sporen in vlak 1 – spoor 2, spoor 3 en spoor 6 – kunnen in verband gebracht worden met de tot voor kort aanwezige koterijen. De restanten van de bakstenen vloer en het bezinkputje hoorden bij deze koterijen. Spoor 1, 3 en 5 zijn kuilen met een onregelmatige vorm. Gezien het ontbreken van vondsmateriaal in deze sporen, is een datering niet vanzelfsprekend. Echter, gezien de relatie met de andere sporen en bodemlagen, zijn deze vermoedelijk recent.

Bij het aanleggen van vlak 2 kwam er uit spoor 3 een houten paal. Gelet de goede bewaring van de paal, ondanks dat deze zich boven de huidige grondwatertafel bevond, is deze vermoedelijk vrij recent. Mogelijk kan deze paal ook in verband kan gebracht worden met de tot voor kort aanwezige koterijen.

Het vlak bestond uit twee grote entiteiten: in het zuidwestelijke deel (ca. 1/3 van de werkputoppervlakte) bevindt zich de versmeten moederbodem. Deze structuur maakt naar alle waarschijnlijkheid deel uit van het postmiddeleeuwse wallichaam dat zich ter hoogte van de Hommelhofstraat bevond. Onder deze opgeworpen wal is de aanzet van een gracht aangesneden die hoogstwaarschijnlijk gelijk gesteld kan worden met de 14^e-eeuwse verdedigingsgracht *Uterste Veste*. Uit de opvullingslaag van de gracht is een aardewerk scherf te dateren in de late middeleeuwen. Verder is onder de vergraven moederbodem een kuil aangesneden in het profiel. Ook uit deze context is een aardewerk scherf beschikbaar die ruim te dateren is in de late middeleeuwen. De vergraven moederbodem bestaat uit verschillende lagen die dienden als demping van de vermoedelijke laatmiddeleeuwse gracht en als accumulatielagen van de vestingwal. Aan deze lagen kan er een jongere datering toegeschreven worden dan de late middeleeuwen.

Concluderend kan gesteld worden dat een deel van het plangebied wordt ingenomen door de postmiddeleeuwse vestingwal enerzijds en door de recent opgevulde depressie anderzijds. Deze opvulling gebeurde vóór de bouw van de koterijen, dus vermoedelijk in het begin van de 20e eeuw, na de Eerste Wereldoorlog. De opgevulde depressie bestaat uit recente ophogingslagen, waaronder één laag vermoedelijk een oud maaiveldniveau kan zijn.

2.3.2 Confrontatie resultaten eerder vooronderzoek

2.3.2.1 Aardkundige bevindingen

Zoals reeds aangehaald in 2.2.4 werd in de bureaustudie bij de *archeologienota Ieper Hommelhofstraat 1* (ID 9845)²³ reeds aangegeven dat het onderzoeksgebied zich laat typeren door een Lep bodem: een natte zandleembodem zonder profielontwikkeling. De kleur is overwegend grijs met roestvlekken. Dieper dan 80 cm wordt blauwgrijs reductiemateriaal aangetroffen. Na afloop van het onderzoek bleek dat een deel van het plangebied een antropogeen karakter had. Het noordoostelijke deel van de werkput bestaat namelijk uit recente dempingslagen. Het zuidelijkwestelijke deel van de werkput bestaat uit de aanzet naar de vestinggracht en wallichaam wat eveneens getuigt van een antropogeen karakter.

2.3.2.2 Historisch archeologisch en cultureel kader

Op basis van het bureauonderzoek werd verwacht dat er zich sporen van de 17^e-eeuwse buitenste stadsomwalling van Ieper binnen het plangebied zouden bevinden. Dit bleek tijdens het veldwerk ook effectief het geval te zijn. Het zuidelijke deel van het plangebied werd ingenomen door de aarden wal.

²³ ACKE e.a. 2019

Verder werd in het uiterste zuiden van het plangebied de aanzet gevonden naar een gracht die vermoedelijk onderdeel is van de 14^e-eeuwse *Uterste Veste*.

2.3.2.3 Verwachting ten aanzien van archeologisch erfgoed

Binnen het plangebied werd de buitenste stadsomwalling verwacht die deel uitmaakte van de 17^e- en 18^e-eeuwse Vauban-verdediging van Ieper. Op basis van het bureauonderzoek werd een gracht verwacht, versterkt met een omringende borstwering. Naar aanleiding van het uitgevoerde vooronderzoek met ingreep in de bodem kon worden vastgesteld dat in het zuidelijke deel van het plangebied een wal aanwezig was die vermoedelijk deel uitmaakte van de Vauban-versterking. Van de verdedigingsgracht – die aan de buitenzijde van de buitenste versterking gelegen was – werden geen sporen aangetroffen. Deze bevindt zich hoogstwaarschijnlijk aan de zuidkant van de huidige Hommelhofstraat.

De restanten van de aangetroffen wal namen ca. 1/3 van de werkput in beslag wat zich vertaalt in ongeveer de zuidelijke helft van het plangebied. De wal heeft een W-O tracé. De wal werd reeds aangesneden bij het aanleggen van vlak 1, onder enkele recente verstoringlagen die gerelateerd zijn aan de koterijen. De gracht die de vermoedelijke *Uterste Veste* is, werd in de zuidwestelijke hoek van het profiel geregistreerd op een hoogte van ca. 19,50 m + TAW. Van zowel de 17e-eeuwse vestingwal als de 13e/14e-eeuwse gracht werd enkel de aanzet aangetroffen langs de stadzijde van de verdediging. De wal ligt langs het huidige tracé van de Hommelhofstraat en het vroegere tracé van de *Uterste Veste*. In het noordoostelijke deel van het profiel werden vullingslagen van een natte depressie (het overstromingsgebied) aangetroffen.

Door het aanleggen van een lange brede werkput haaks op het wallichaam, en het verdiepen van deze werkput kon voldoende beeld bekomen worden van de opbouw van de vestinggracht.

De sporen – behalve de recente verstoringen gerelateerd aan de koterijen – zijn in verband te brengen zijn met de verdedigingsstructuren van de stad Ieper. De aanzet van de 17^e-eeuwse aarden wal is aangetroffen langs de stadzijde. Onder deze aarden wal is de aanzet van de vermoedelijke 13/14^e-eeuwse gracht *Uterste Veste* aangetroffen. Gezien geen andere sporen zijn aangetroffen, wordt geen verder onderzoek aanbevolen. Het kennispotentieel van de site is momenteel behaald.

2.3.2.4 Onderzoeksvragen: Antwoorden

Algemeen:

- *Zijn archeologische sporen aanwezig? Welke spoorcategorieën komen voor?*

Ja, naast enkele recente sporen (verstoringen van de tot voor kort aanwezige koterijen), is de aanzet van een aarden verdedigingswal aangetroffen en enkele opvullingslagen van een depressie.

- *Wat is de bewaringstoestand van de aangetroffen sporen?*

De bewaring was relatief goed.

- *Maken de sporen deel uit van één of meerdere structuren en behoren ze tot één of meerdere periodes?*

De opvullingslagen van de natte depressie, in het noordelijke deel van het gebied, hebben een recente datering. De lagen gerelateerd aan de aarden wal zijn moeilijk te dateren gezien het weinige vondstmateriaal, maar zijn recenter dan de late middeleeuwen.

- *Zijn er indicaties omtrent artisanale activiteiten of aanwijzingen voor andere functionele eigenschappen?*

Nee.

- *Wat is de relatie tussen de archeologische sporen en het landschap?*

De sporen maken deel uit van de buitenste verdediging van Ieper. De wal ligt op het tracé van de huidige Hommelhofstraat, die op een hogere positie ligt in het landschap.

- *Kan een archeologische site uitgesloten worden?*

Neen.

- *Wat is de graad van verstoring binnen het plangebied?*

De bovenste lagen van het plangebied zijn verstoord bij de bouw en sloop van de recente structuren (koterijen).

- *Is een vervolgonderzoek noodzakelijk, en zo ja, wat is de afbakening en aan welke modaliteiten (strategie, onderzoeksvragen) moet dit voldoen?*

Neen, de aanwezige sporen werden zodanig gedocumenteerd dat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is. Het kennispotentieel is behaald.

Vestingen:

- *Welke elementen kunnen gelinkt worden aan de voormalige vestingen?*

Spoor 8 betreft de aarden wal van de 17^e-eeuwse verdediging van Ieper.

- *Hoe is de vesting opgebouwd? Is er sprake van een wal en/of gracht? Is gebruik gemaakt van steen, hout en/of aarde? Zijn andere niet gekarteerde structuren aanwezig? Wat zijn de breedtes, dieptes en onderlinge verhoudingen?*

In het zuiden van de werkput is een aarden wal aangetroffen van vergraven moedergrond. Er zijn geen andere materialen aangetroffen bij de wal. Onder de lagen gerelateerd aan de aarden wal is het begin van een gracht aangesneden die vermoedelijk de 13^e/14^e-eeuwse verdedigingsgracht is van de Uterste Veste.

- *Kunnen uitspraken gedaan worden naar de bewaringstoestand? Wat is archeologisch nog waarneembaar en wat werd reeds vernield door het bouwrijp maken van het gebied?*

Zowel de wal als de onderliggende gracht waren relatief goed bewaard. De bovenste lagen en sporen echter minder. Bij de bouw van de koterijen in het begin van de 20^e eeuw zijn er zeker zaken verloren gegaan.

- *Welke vondsten kunnen in verband gebracht worden met de vestingen en wijzen deze op militaire activiteiten en bijgevolg op een effectief gebruik? Wat is hun waarde, datering, gebruik, ...?*

Er zijn geen vondsten die in verband gebracht kunnen worden met eventuele militaire activiteiten.

- *Vertonen de vondsten sporen van gebruik bv. afgeplatte musketkogels, bewerkte voorwerpen, ...?*

N.v.t.

- *Lenen bepaalde sporen/structuren zich tot het nemen van zinvolle stalen/monsters in functie van natuurwetenschappelijk onderzoek? Is enkel een verder natuurwetenschappelijk onderzoek noodzakelijk om een goed beeld te krijgen in de ontwikkeling, evolutie, fasering, landschapsreconstructie, ... van de vesting? Welke onderzoeksvragen dringen zich hierbij op?*

Neen.

- *Zijn alle onderzoeksvragen beantwoord kunnen worden tijdens het vooronderzoek of is verder archeologisch onderzoek in de vorm van een opgraving noodzakelijk?*

Alle onderzoeksvragen zijn beantwoord tijdens het vooronderzoek. Het doel was het onderzoeken en in kaart brengen van de buitenste Vauban-versterking van de stad Ieper. Hierbij werden sporen verwacht met betrekking tot de vestingwerken. De karakteristieken en bewaringstoestand ervan konden echter niet worden nagegaan. Tijdens het veldwerk werd de aanzet van een verdedigingswal aangesneden. Van de verwachte verdedigingsgracht werden geen sporen aangesneden, deze bevindt zich hoogstwaarschijnlijk zuidelijker, aan de andere zijde van de Hommelhofstraat. De aanzet van de aangesneden wal werd zodanig gedocumenteerd dat vervolgonderzoek niet noodzakelijk is.

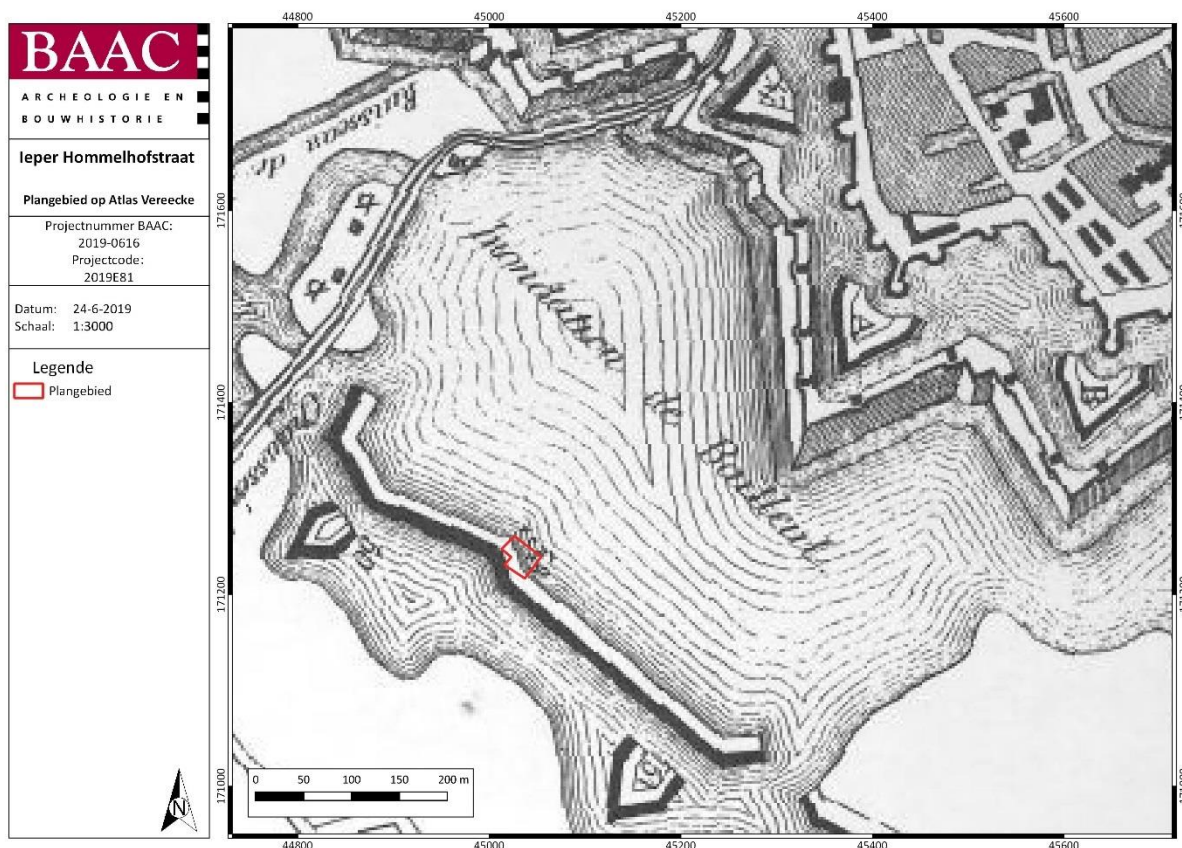
- *Kan een in situ behoud vooropgesteld worden of worden de archeologische resten bedreigd door de toekomstige werkzaamheden? Is verder onderzoek noodzakelijk?*

Neen. Er is geen verder onderzoek noodzakelijk.

3 Samenvatting

Naar aanleiding van de bouw van vier nieuwbouwwoningen ter hoogte van het plangebied aan de Hommelhofstraat 1 te Ieper werd door Acke & Bracke bvba een archeologische bureaustudie en landschappelijk booronderzoek uitgevoerd. Uit deze bureaustudie bleek dat het plangebied een potentieel op kennisvermeerdering bezat, specifiek voor de laatmiddeleeuwse buitenste Vauban-versterking van de stad. Om dit kennispotentieel verder te onderzoeken, werd door BAAC Vlaanderen bvba op 21 juni 2019 een proefputonderzoek uitgevoerd ter hoogte van de geplande kelders van de nieuwbouw.

Tijdens het proefputonderzoek werden sporen aangetroffen van de vermoedelijk 17^e-eeuwse aarden wal die deel uitmaakte van de buitenste militaire verdediging van de stad. Deze versterking werd eind 17^e - begin 18^e eeuw opgericht door Vauban en bestond uit een binnenste en een buitenste omwalling. In het oosten en zuidoosten van de stad werd tussen de binnen- en buitenverdediging een overstromingsgebied aangelegd, de *Inondation de Bailleul*. De buitenste versterking bestond volgens bronnen uit een aarden dam, bedekt met gras, en werd ook wel linie genoemd. Aan de buitenzijde van deze aarden dam bevond zich een gracht. Deze gracht maakt vermoedelijk deel uit van de *Uterste Veste*. Deze buitenste verdedigingsgordel had als doel het beschermen van de buitenparochies van de stad en werd opgericht aan het einde van de 13^e eeuw. Deze *Uterste Veste* werd opgegeven in 1383. In 1782 kwam er een ontmanteling van de buitenomwalling, die echter begin 19^e eeuw weer uitgebouwd werd met een hogere wal. Deze uitbouw werd in 1853 ontmanteld.

²⁴ VEREECKE 1858

Tijdens het veldwerk werd de aanzet van een aarden wal aangesneden in het zuidelijke deel van het plangebied. Deze wal bevindt zich nog steeds onder en parallel aan de huidige Hommelhofstraat. In de uiterste zuidelijke hoek van het profiel is, onder de aardlagen van de wal, het begin van een gracht zichtbaar die zich ook verder onder de Hommelhofstraat manifesteert. Dit is vermoedelijk een restant van de gracht van de *Uterste Veste*. Van de gracht zijn meerdere lagen aangetroffen waaronder een actieve fase, herkend door een homogene humeuze en zeer kleiige vulling. Bovenop de actieve fase ligt een vullingsfase waaruit een vondst van een grijsgebakken wandfragment van laatmiddeleeuws aardewerk komt. Boven op de vullingslaag van de gracht bevinden zich verschillende lagen behorende tot de latere aarden wal. Deze lagen zijn van recentere aard dan de late middeleeuwen en bestaan uit versmeten moederbodem. De lagen van de wal zijn vrij homogeen en hadden een oranje-gelige kleur. Ze vertonen een opwaartse helling in zuidwestelijke richting, naar de huidige straat toe.

Van de verwachte verdedigingsgracht, horende bij de buitenste Vauban-versterking, werden geen sporen aangesneden. Op basis van historisch kaartmateriaal en historische bronnen, wordt deze gracht aan de buitenzijde van het verdedigingssysteem verwacht. Het plangebied zelf bevindt zich echter aan stadszijde van het verdedigingssysteem. De gracht loopt vermoedelijk zuidelijker van het plangebied, aan de andere (zuidelijke) zijde van de Hommelhofstraat.

In het noordelijke deel van de werkput werden vullingslagen aangetroffen van de natte depressie die overeenkomt met het inundatiegebied. De onderkant van het profiel wordt gekenmerkt door grijsblauwe kleiige lagen. Bovenaan het profiel zijn recente vullingslagen te zien met een zwarte vette textuur en met puinfragmenten. Tussen de vullingslagen en de onderkant van het profiel is een bruinige laag zichtbaar die mogelijks een oud maaiveldniveau is of gerelateerd kan zijn aan de opvulling van het inundatiegebied.

Algemeen kan op het plangebied de overgang gesitueerd worden tussen het voormalige inundatiegebied en de aanzet van de aarden verdedigingswal ter hoogte van de huidige Hommelhofstraat. Hierbij is de wal aangetroffen in de zuidelijke helft van het plangebied. De wal bestaat uit verscheidene lagen van vergraven moedergrond die licht hellend zijn in zuidelijke richting. Onder deze lagen is vermoedelijk de *Uterste Veste* aangesneden. Deze 13^e/14^e-eeuwse gracht liep langs de buitenzijde van de omwalling en was vermoedelijk 18 m breed (gebaseerd op het onderzoek ter hoogte van de Verdrongen Weiden).²⁵ Deze gracht werd tot op heden slechts enkele malen aangesneden tijdens archeologisch onderzoek. Dit veldwerk is, in combinatie met historische en cartografische bronnen, een bevestiging van de vermoedelijke loop van de *Uterste Veste*.

Verder bleek dat de buitenste omwalling van de 17^e en 18^e eeuw ter hoogte van het plangebied, langs stadszijde, enkel uit aarde bestond en niet versterkt was met andere materialen zoals hout of steen. Ook werden geen vondsten aangetroffen gerelateerd aan het militaire karakter van de versterking.

Op basis van de huidige gegevens wordt geen verder onderzoek aanbevolen. Het vooropgestelde onderzoeksdoel uit de archeologienota is bereikt. De locatie van de stadsversterking kon vastgesteld worden en op voldoende wijze onderzocht en gedocumenteerd worden. Een dwarsprofiel op de aarden wal werd volledig geregistreerd. Door het combineren van de veldgegevens met eerder onderzoek kan met grote zekerheid gesteld worden dat de aangetroffen lagen tot de aarden Vauban-verdediging behoren. Gezien de doelstelling behaald is, en de lagen zodanig geregistreerd zijn, zou verder onderzoek in het plangebied geen extra informatie opleveren.

²⁵ VAN BELLINGEN e.a. 1993

4 Lijst met figuren

Figuur 1: Foto van het terrein tijdens het onderzoek	7
Figuur 2: Originele inplanting van de proefput.....	8
Figuur 3: Foto van het terrein voor de aanvang van het veldwerk. Foto richting zuiden	11
Figuur 4: Aanleg vlak 1, foto richting noorden	12
Figuur 5: Registratie profiel bij verdieping vlak	12
Figuur 6: Spoorfoto spoor 3.....	17
Figuur 7: Spoorfoto spoor 2 (vloer restant, onderaan foto) en spoor 6 (bezinkputje, bovenaanfoto)	18
Figuur 8: Spoorfoto spoor 6 (bezinkputje)	19
Figuur 9: Foto vlak 1 met duidelijke grens tussen spoor 8 (onderaan werkput) en spoor 4 (bovenaan werkput)	20
Figuur 10: Profiel 1, deel 1 en 2	22
Figuur 11: Opvullingslagen depressie	22
Figuur 12: Detail profiel 1 - kuil ter hoogte van spoor 4	23
Figuur 13: Detail profiel 1 – ZW deel: aanzet wal en gracht onder wal	24
Figuur 14: Detail profiel 1.....	25
Figuur 15: Profiel 1, deel 3	25
Figuur 16: Schets binnenste en buitenste stadsomwalling Uterste Veste Ieper (14 ^e eeuw) met aanduiding plangebied.....	27
Figuur 17: Coupefoto grachtlichaam uit proefsleuvenrapport Augustijnenlaan	28

5 Lijst met plannen

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (1:1; digitaal; 05-07-2019)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (1:1; digitaal; 24-06-2019)	3
Plan 3: Uitgevoerde proefput op orthofoto (1:1; digitaal; 26-06-2019).....	9
Plan 4: Inplanting profiel op orthofoto (1:1; digitaal; 26-06-2019).....	10
Plan 5: Vlakhoogtes vlak 1 op GRB (1:1; digitaal; 26-06-2019).....	14
Plan 6: Vlakhoogtes vlak 2 op GRB (1:1; digitaal; 26-06-2019).....	15
Plan 7: Maaiveldhoogtes (1:1; digitaal; 05-07-2019)	15
Plan 8: Allesporenkaart op GRB (1:1; digitaal; 26-06-2019)	16
Plan 9: Plangebied op Atlas Vereecke (1:1; digitaal; 24-06-2019)	35

6 Lijst met tabellen

Tabel 1: Assessment vondsten	29
------------------------------------	----

7 Bibliografie

- ACKE, B., BARTHOLOMIEUX, B. & DALLE, S., 2016. *Archeologienota: Liedekerke Rozenlaan*, Ingelmunster.
- ACKE, B., BRACKE, M. & VROMANS, A., 2019. *Archeologienota Ieper Hommelhofstraat 1*, Moerbeke-Waas. Available at: <https://loket.onroerendergoed.be/archeologie/notas/archeologienotas/9845>.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2017. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*, Brussel.
- AGIV, 2019a. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Grootchalig Referentiebestand (GRB).
- AGIV, 2019b. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Digitaal Hoogte Model.
- AGIV, 2019c. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Orthofotomozaïek, middenschallig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- AGIV, 2019d. Agentschap voor Geografische Informatie Vlaanderen: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.
- VAN BELLINGEN, S., DEWILDE, M. & MUS, O., 1993. De verdwenen Sint-Michielswijs te Ieper (prov. West-Vlaanderen). *Archeologie in Vlaanderen III*, pp.255–280. Available at: <https://oar.onroerendergoed.be/publicaties/AIVT/3/AIVT003-009.pdf>.
- HANECA, K., DEWILDE, M. & ERVYNCK, A., 2009. De houten eeuw van een Vlaamse stad. Archeologisch en dendrochronologisch onderzoek in Ieper (prov. West-Vlaanderen). *Relicta*, 4, pp.99–134.
- VANDENBULCKE, J., 2005. *Acht Eeuwen Sint-Jan*, Ieper: Stad Ieper.
- VERDEGEM, S., 2016. *Proefsleuvenonderzoek Ieper Augustijnenstraat*, Brugge.
- VEREECKE, J.J.J., 1858. *Histoire Militaire de la ville d'Ypres*, Ieper: Genootschap voor Geschiedenis en Vestingbouwkunde.

8 Bijlagen

- 8.1 Profieltekening
- 8.2 Allesporenkaart Proefsleuven
- 8.3 Sporenlijst Proefsleuven
- 8.4 Vondstenlijst Proefsleuven
- 8.5 Fotolijst Proefsleuven